

Історія українського права і держави: від витоків до кінця XVIII століття

Книга присвячена історії українського права і держави від витоків до кінця XVIII ст. - межі, після якої запроваджуються на етнічних українських територіях інститути держави і права Російської, Австрійської імперії, дуалістичної монархії у складі Австрійської імперії та Угорського королівства.

Структурно і тематично видання вписується в навчальну програму з історії держави і права України. Новелою першої книги є те, що вона розпочинається з розділу, присвяченого теоретичним та методологічним основам історії українського права і держави. Матеріал, уміщений у розділі, є важливим для здобувачів вищої освіти першого року навчання, позаяк у ньому аналізуються поняття та категорії, що в історико-правовому вимірі розкривають співвідношення права і держави, права і закону, а в підсумку - націлюють на поглиблене розуміння їхньої сутності. Традиційна навчальна тематика подана під людино-центричним, а не державоцентричним кутом зору, за формулою відношення «людина в праві і право для людини».

Анонсується як монографічне видання науково-навчального характеру, розраховане на широку читачу аудиторію, а зорієнтоване на здобувачів вищої освіти юридичної спеціалізації.

УДК 340.15(477)
З-38

Рецензенти:

д-р юрид. наук, проф. **Ігор Бойко**
(Львівський національний університет імені Івана Франка),
д-р філос. наук, проф., акад. НАН України **Анатолій Конверський**
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка),
д-р юрид. наук, проф., акад. НАПр України **Олександр Святоцький**
(юридичний журнал «Право України»)

*Рекомендовано вченою радою Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 12 від 27 лютого 2024 року)*

Захарченко Петро, Мірошниченко Марія

З-38 Історія українського права і держави : від витоків до кінця XVIII століття : монографія / Захарченко Петро, Мірошниченко Марія. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2024. – 639 с.

ISBN 978-966-933-279-0

Книга присвячена історії українського права і держави від витоків до кінця XVIII ст. – межі, після якої запроваджуються на етнічних українських територіях інститути держави і права Російської, Австрійської імперії, дуалістичної монархії у складі Австрійської імперії та Угорського королівства.

Структурно і тематично видання вписується в навчальну програму з історії держави і права України. Новелою першої книги є те, що вона розпочинається з розділу, присвяченого теоретичним та методологічним основам історії українського права і держави. Матеріал, уміщений у розділі, є важливим для здобувачів вищої освіти першого року навчання, позаяк у ньому аналізуються поняття та категорії, що в історико-правовому вимірі розкривають співвідношення права і держави, права і закону, а в підсумку – націлюють на поглиблене розуміння їхньої сутності. Традиційна навчальна тематика подана під людиноцентричним, а не державоцентричним кутом зору, за формулою відношення «людина в праві і право для людини».

Анонсується як монографічне видання науково-навчального характеру, розраховане на широкий читачий загал, а зорієнтоване на здобувачів вищої освіти юридичної спеціалізації.

УДК 340.15(477)

ISBN 978-966-933-279-0

© Захарченко Петро, Мірошниченко Марія, 2024
© Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
ВПЦ «Київський університет», 2024

ЗМІСТ

Переднє слово	3
Вступ	8
Розділ 1. Теоретичні та методологічні основи історії українського права і держави як науки і навчальної дисципліни	13
1. Об'єкт та предмет «Історії українського права і держави»	13
2. Історія українського права і держави, її зв'язок з юридичними навчальними дисциплінами історико-теоретичного циклу	17
3. Історія українського права і держави, її зв'язок з окремими суспільними науками та навчальними дисциплінами	23
4. Джерела та історіографічні традиції (моделі) дослідження й вивчення «Історії українського права і держави»	25
5. Методологія «Історії українського права і держави»	34
6. Періодизація «Історії українського права і держави»	37
7. Теоретична модель неперервності генези українського права і української державності	48
8. Тотожність і відмінність понять «українське право» і «право України»	52
9. Тотожність і відмінність у терміно-поняттях «державна Україна» та «українська державність»	59
10. Порівняльна характеристика понять «джерело права» і «джерело українського права»	67
11. Природа і поняття звичаєвого права та характерні риси українського звичаєвого права	73
12. Формування механізму дії права у зв'язку з генезисом державності	82
Розділ 2. Зародження права і ранніх держав на теренах України	91
1. Культурно-історичні та етнокультурні передумови зародження українського права і української державності	91
2. Право і перші ранньодержавні утворення на території нинішньої України (II тис. до н. е. – III ст. н. е.)	98

3. Історичні передумови формування української державності (III ст. до н. е. – поч. VII ст. н. е.).....	103
4. Ранні історичні форми українського права.....	111

Розділ 3. Право і державність України-Руси.....	117
1. Україна-Русь у сучасному історико-правовому дискурсі.....	117
2. Загальна характеристика періодів політичного становлення та розвитку України-Руси.....	127
3. Історичні етапи генезису руського права, його загальні риси та проблема правової рецепції.....	148
4. Утворення та розвиток Руської держави з центром у Києві (VI-IX ст.).....	162
5. Закон Руський (IX – поч. X ст.) – перший досвід формування писаної системи руського права.....	167
6. Формування, ідеологічне забезпечення цілісності та причини занепаду середньовічної імперії України-Руси.....	173
7. Природа соціальної організації руського суспільства.....	186
8. Структура соціальної організації руського суспільства та правовий статус осіб.....	192
9. Державний лад та місцеве самоврядування.....	201
10. Судоустрій та судочинство, доступність суду для населення.....	209
11. Джерела руського права.....	219
12. Загальна характеристика системи правових норм України-Руси.....	248

Розділ 4. Трансформація українського права і державності у литовсько-польську добу історії українського народу (XIV – перша половина XVII ст.).....	266
1. Загальна характеристика чинників, що вплинули на трансформацію українського права і державності.....	266
2. Королівство Русь (Галичина): політико-правовий статус та джерела правового регулювання суспільних відносин.....	274
3. Українське право і державність у складі Великого князівства Литовського.....	286
3.1. Політико-правовий статус руських удільних князівств.....	286
3.2. Суспільний устрій та правовий статус окремих верств населення.....	297
3.3. Державний лад, місцеве самоврядування і місцеве управління.....	311
3.4. Судоустрій та судочинство, доступність суду для населення.....	320
3.5. Традиційні джерела права та нові тенденції у розвитку формальних джерел.....	338

3.6. Систематизація права та законодавча процедура у Великому князівстві Литовському (початок XV – друга половина XVI ст.).....	350
3.7. Юридична природа Литовських статутів.....	358
3.8. Джерела, структура та зміст Литовських статутів.....	362
3.9. Загальна характеристика права за Литовськими статутами.....	368
4. Державність і право на українських територіях, що перебували у складі Речі Посполитої.....	392
4.1. Юридичні і фактичні наслідки польсько-литовських уній для української державності.....	392
4.2. Соціальна структура населення на українських етнічних територіях Речі Посполитої.....	407
4.3. Державний лад та місцеве самоврядування.....	415
4.4. Судоустрій та судочинство на етнічних українських територіях Речі Посполитої, доступність суду для населення.....	428
4.5. Формальні джерела права на українських етнічних теренах Речі Посполитої.....	433
Розділ 5. Право та державність Запорозької Січі.....	443
1. Історичні передумови та формування Запорозької Січі.....	443
2. Соціальне та правове становище козаків.....	446
3. Політичний, адміністративно-військовий устрій та державність Запорозької Січі.....	456
4. Українське козацьке звичаєве право: загальна характеристика норм.....	468
5. Судова влада, судоустрій, принципи і процедура судочинства в Запорозькій Січі.....	478
Розділ 6. Українське право і державність середини XVII – XVIII ст.....	483
1. Вплив суспільної і правової модернізації на трансформацію українського права і державності.....	483
2. Правовий статус Української гетьманської держави (Війська Запорозького) у середині XVII – другій половині XVIII ст.	492
3. Суспільний устрій, політичний і правовий статус окремих соціальних верств Української гетьманської держави (Війська Запорозького).....	507
4. Державний лад і місцеве самоврядування.....	517
5. Судоустрій та судочинство.....	523
6. Судові реформи в Українській гетьманській державі (Війську Запорозькому) у XVIII ст.	535

7. Джерела права і формування інтегрованої української правової системи.....	544
7.1. Поняття «інтегрована правова система».....	544
7.2. Формальні джерела права Української гетьманської держави	548
8. Причини і джерела систематизації українського права.....	567
9. Загальна характеристика права.....	583
Післямова.....	596
Список рекомендованої літератури	597
Словник термінів і понять.....	601

Книги, які можуть вас зацікавити

Міжнародно-правове регулювання права людини на життя в контексті біоетики.
Видання друге

Виконання покарань,
призначених
військовослужбовцям

Перейти до галузі права
Історія держави та права

[Перейти на сайт](#) →